

กลยุทธ์การเรียนรู้วิชาการแบบวิธีวิจัยธุรกิจด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

BUSINESS RESEARCH METHODOLOGY LEARNING STRATEGIES THROUGH PARTICIPATORY ACTION RESEARCH

ดร.เพชรรัตน์ วิริยะสีบพงศ์

อาจารย์ประจำคณะการจัดการและการท่องเที่ยว
มหาวิทยาลัยบูรพา

E-mail : iamlass@gmail.com

บทคัดย่อ

กลยุทธ์หรือกลวิธีการเรียนรู้วิชาการแบบวิธีวิจัยธุรกิจให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 คือ โมเดลระบบการเรียนรู้วิชาการแบบวิธีวิจัยธุรกิจด้วยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การกำหนดคำถามเพื่อการเรียนรู้ ผ่าน 3 ระบบ ประกอบด้วย ปฏิบัติ ปฏิเวธ ปริยัติ โดยมีกลไก 3 อย่าง คือ ผู้เรียน ผู้สอน วิธีการ และการจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสมกับการเรียนรู้ แล้วดำเนินการตามกิจกรรมที่จัดกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ผลลัพธ์ที่ได้คือ การเรียนรู้การวิจัยจากสภาพชีวิตจริงของชาวประมงบ้านปากคลอง ซึ่งผู้เรียนสามารถกำหนดโจทย์วิจัยเพื่อแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน จนแล้วเสร็จเป็นรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ สิ่งที่ผู้สอนและผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกัน คือ การคิดสร้างสรรค์โจทย์ การเคารพให้เกียรติชาวบ้านและตัวแทนภาคอุตสาหกรรม การคิดสังเคราะห์ ด้วยการรวบรวมวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง กลั่นกรอง แนวคิดทฤษฎีทางด้านการจัดการเพื่อตอบโจทย์ การจัดระบบอย่างองค์รวม และการนำเสนอใหม่ในรูปแบบงานวิจัย นอกจากนี้ ยังมีการเรียนรู้วิชาและวินัย สามารถบังคับตนเองให้ทำงานจนแล้วเสร็จ และสามารถนำผลงานคืนสู่ชุมชนและภาคอุตสาหกรรมเพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป สุดท้าย คือ การเรียนรู้จริยธรรม ความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมสร้างประโยชน์ผ่านงานวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นที่ได้อาศัยเป็นแหล่งศึกษาเล่าเรียนตลอดระยะเวลา 3 ปี อย่างไรก็ตาม ผู้เรียนและผู้สอน ควรมีอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา อย่างเข้มงวดจะทำให้สามารถทำงานพร้อมเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข

คำสำคัญ : กลยุทธ์การเรียนรู้ วิชาการแบบวิธีวิจัยธุรกิจ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ABSTRACT

Learning strategies on business research methodology applicable for the 21st century is based on systematic approaches. The learning of business research methodology through participatory action research includes formulating questions by three systematic approaches of practice, reflection, and interpretation through mechanism of learner, educator, and methods including resource management based on learners and activities to achieve desired goals. The results are the learning of research on the actual livelihood of fishing villagers of Ban Pak Khlong Village. The learners can formulate research problems to solve their problems

resulting in the benefits to the community and conduct the research until completion of the research report. The results help the learner and teacher to develop together the creativity of problem formulation, respecting villagers and industry representatives, synthesis thinking by collecting relevant literature, scrutinizing management theories to answer the research questions, establishing the holistic system, and presenting a new form of research. Furthermore, through learning and discipline processes, the research can be completed and the results can then be presented and be beneficial to the community and relevant industries. Finally, it is the learning of ethics and the pride of collaborating to contribute via research to the local development which can be used as a source for future study in the next three years. Anyway, both the learner and teacher should strictly adhere to Itthibat 4, the four basic principles for success, namely, Chanda or aspiration, Viriya or perseverance, Citta or dedication, and Vimansa or reasoning, which will enable them to work and learn happily.

KEYWORDS : Learning strategies, Business research methodology, Participatory action research

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศตวรรษที่ 21 คือ ระหว่างปี ค.ศ. 2001-2100 องค์การ UNESCO ได้ระบุถึงสิทธิการเข้าถึงการศึกษาของทุกคนที่สามารถได้รับการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพตลอดชีวิต และการศึกษาที่สำคัญควรเป็นการศึกษาที่สร้างความเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นพลเมืองโลก (Global citizenship) และการพัฒนาอย่างยั่งยืน สำหรับทักษะสำคัญมุ่งเน้นการเรียนรู้และนวัตกรรม ประกอบด้วย 3R และ 4C ดังนี้ เป้าหมายการเรียนรู้แบบ 3R (Reading การอ่าน 'riting การเขียน (Writing) และ 'rithmetic คณิตศาสตร์ (Arithmetic) เพื่อมุ่งฝึกสติปัญญาของผู้เรียน ส่วน 4C (Critical Thinking การคิดวิเคราะห์, Communication การสื่อสาร Collaboration ความร่วมมือ และ Creativity ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อมุ่งเน้นการสร้างทักษะชีวิตและสัมมาชีพ ซึ่งมีความสำคัญโดยตรงต่อการเรียนรู้ในปัจจุบัน ที่ผู้สอนและผู้เรียนต้องเข้าใจบทบาทตนเอง พร้อมปรับเปลี่ยนให้ทันยุคทันเหตุการณ์

ดังนั้น จึงเป็นที่มาของโจทย์วิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สอนและผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ควรได้เรียนรู้อะไร นามาสู่คำถามการวิจัย คือ ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ควรมีแนวทางการเรียนรู้อย่างไร เพื่อย้อนกลับสู่การเพิ่มศักยภาพด้านการศึกษาของไทย

สถานการณ์ทางการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 8 กล่าวถึงหลักยึดการจัดการ

ศึกษา ต้องเป็นการศึกษาตลอดชีวิต ที่สังคมมีส่วนร่วม และพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ยังส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนจัดบรรยากาศอันเหมาะสมสะดวกให้เกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ และสามารถจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา ด้วยการประสานความร่วมมือกับบุคคลในชุมชนฝ่ายต่างๆ เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เป็นจริงในสังคมไทยปัจจุบัน ยังไม่สามารถดำเนินการได้ครบถ้วนสมบูรณ์ตามที่คาดหวัง ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นอาจเกิดจากสาเหตุหลายประการ เช่น ปัญหาสังคม : คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ ยังไม่ตอบสนองการรับใช้สังคมเท่าที่ควรจะเป็น ด้านเชิงพาณิชย์ : ทักษะของผู้เรียน ไม่สามารถตอบสนองการทำงานจริง ส่วนทางการศึกษา : เรียนยาก แต่ทำงานไม่เป็นส่วนตัวผู้เรียน : มองภาพรวมไม่ออก ไม่สามารถสะท้อนคิดไปสู่หลักการเพื่อสร้างกรอบคิดได้

นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านผู้สอน ที่ไม่เชื่อมโยงรายวิชาให้สอดคล้องต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ปัญหาการวิจัย : ผลการวิจัยไม่ถูกนำไปปฏิบัติ หรือไม่สามารถใช้งาน

ได้จริง จากปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ เป็นเหตุให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าในศตวรรษที่ 21 กล่าวคือ ผู้สอนต้องการ “กลยุทธ์” ผู้เรียนต้องถูกพัฒนาให้ “คิดเป็น” เพราะทั้งผู้สอนและผู้เรียนต่างต้องเรียนรู้ไปพร้อมกัน และต่างมีภาระหน้าที่สำคัญของความเป็นมนุษย์ ที่ต้องเชื่อมต่อกความเป็นพลเมืองโลก (global citizenship) ด้วยความเต็มใจ

มาตรฐานอาจารย์สอนมืออาชีพ จากการทบทวนวรรณกรรมพบกรอบมาตรฐานการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยในประเทศไทยมี 3 ส่วนสำคัญที่ถูกเชื่อมโยงกับ คือ สมรรถนะ (competencies) ความรู้หลัก (core knowledge) และ คุณค่าการเป็นอาจารย์ (professional values) อาจารย์มหาวิทยาลัยในศตวรรษที่ 21 จึงควรมีคุณสมบัติครบ 3 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา ด้านการเรียนการสอน และด้านคุณค่าหรือจริยธรรมของการเป็นอาจารย์ ซึ่งการมีคุณสมบัติดังกล่าวอาจารย์ต้องเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างอาจารย์มืออาชีพ (วิจารณ์ พานิช, 2556) ดังนั้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งผู้เรียนและผู้สอน ผู้วิจัยจึงได้ทดลองวิธีการสอนแบบ Active Learning และ Learning by Doing โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม ทั้งฝ่ายมหาวิทยาลัย (ผู้สอนและผู้เรียน) ฝ่ายชุมชน (ชาวบ้าน ชุมชน) และฝ่ายผู้ประกอบการ (อุตสาหกรรม) เพื่อร่วมหาแนวทางการพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นผู้ประกอบการ (entrepreneurships) ที่ดีของสังคมตามสาขาวิชาที่เรียนต่อไป ซึ่งเป็นสมรรถนะ (competency) ที่เป็นที่ต้องการของบัณฑิตทุกสาขาทุกประเทศในศตวรรษที่ 21 ด้วยการฝึกให้ผู้เรียนสามารถนำคุณค่าของตนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่ผู้เรียนจะมีสัมมาชีพในอนาคต ต้องมีการเตรียมพร้อมผู้เรียนจากการเรียนรู้ การวิจัยครั้งนี้จึงนำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาเป็นกลยุทธ์ กลวิธี ด้วยกระบวนการเรียนรู้เป็นทีม แลกเปลี่ยนแบบเอื้อเฟื้อ บ่มเพาะความร่วมมือ (collaboration) เพื่อผลการวิจัยหรือองค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน สภาพแวดล้อมหรือบริเวณโดยรอบ นอกจากนี้ ผู้เรียนและผู้สอนควรเรียนรู้พร้อมกัน ผู้สอนที่ดีควรเป็นอาจารย์ใหม่เสมอ แสดงความสามารถ และหลักฐานความจำเป็นที่ตนต้องดำรงอยู่เพื่อสร้างประโยชน์ให้หน่วยงาน ด้วยวิสัยทัศน์ แร้งบันดาลใจ มุ่งมั่น เปลี่ยนโลก ด้วยวิธีใหม่

และมีความสม่ำเสมอในการแก้ปัญหาสังคมในวงกว้าง (วิจารณ์ พานิช, 2556)

การคัดเลือกประเด็นและการตั้งโจทย์

การกำหนดโจทย์การวิจัยควรจะวางแผนแบบบูรณาการ ที่สอดคล้องกับนโยบายการวิจัยของประเทศตามบริบทของชุมชน และงานตามภารกิจหลัก ดังนั้น สิ่งแรกที่นักวิจัยควรตระหนัก คือ กรอบคิดและหลักการพัฒนาประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) มีกรอบคิดและหลักการเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศ 4 ประการ ประกอบด้วย 1) การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ 2) คน เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา 3) การสนับสนุน ส่งเสริม การปฏิรูปประเทศ 4) การพัฒนาสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เมื่อทราบหลักการพัฒนาประเทศ ก็จะสามารถกำหนดโจทย์วิจัยจากบริบทของชุมชน ท้องถิ่น ที่นักวิจัยมีส่วนเกี่ยวข้อง สิ่งสำคัญอย่างแรกที่ต้องมี คือ ความเป็นนักวิจัยที่ทำวิจัยด้วยการค้นคว้า หาความรู้ แสวงหาคำตอบ ข้อเท็จจริงแบบใหม่ อย่างมีระบบระเบียบ และมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน เพื่อให้ได้ความรู้ที่เชื่อถือได้ โดยใช้วิธีการศึกษาอย่างมีระเบียบและมีหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ (scientific methods) ที่เป็นกระบวนการแสวงหาหรือพัฒนาองค์ความรู้ที่มีลักษณะเป็นนัยทั่วไปอย่างมีระบบ แบบแผน โดยวิธีการที่เชื่อถือได้ มีการเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดระเบียบ ข้อมูล การวิเคราะห์ และการตีความหมายผลที่ได้จากการวิเคราะห์ ทั้งนี้เพื่อให้ได้มา ซึ่งคำตอบอันถูกต้อง (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2555)

สิ่งสำคัญต่อมา คือ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของนักวิจัย แม้ว่าโจทย์หรือประเด็นปัญหาวิจัยจะไม่ชี้ชัดเป็นรายสาขาตามศาสตร์ของนักวิจัย แต่การบูรณาการเพื่อหาทีมนักวิจัยที่มีความชำนาญในแต่ละส่วนเป็นสิ่งสำคัญของการวิจัย เพราะโจทย์วิจัยมีความซับซ้อน แหล่งที่มา ลักษณะเฉพาะที่หลากหลายตามความซับซ้อนของสังคม ดังนั้น ในปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อนำมาพัฒนาโจทย์วิจัย ต้องอาศัยการบูรณาการองค์ความรู้จากหลายศาสตร์เพื่อแก้ปัญหา การมองอย่างองค์รวมจึงจะทำให้ผลการวิจัยเกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ดังนั้น การคัดเลือกประเด็นและตั้งโจทย์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่นักวิจัยและทีม ต้องคิด

อย่างละเอียด รอบคอบ ลึกซึ้ง (เพชรรัตน์ วิริยะสืบทพงศ์, 2559)

อย่างไรก็ตาม โดยเบื้องต้นของการเป็นนักวิจัย นักวิจัยควรน้อมนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนาเป็นแนวทางพัฒนา โจทย์วิจัยด้วย กาลามสูตร สิ่งไม่ควรเชื่อ 10 ประการ บนหลักคิดที่แยกกาย แบบโยนิโสมนสิการ คือ การคิดเพื่อนำทางสู่การคัดเลือกประเด็นและการตั้งโจทย์ คือต้องมีการคิดเชิงเหตุและผล มีการเขียนแผนภาพ มองภาพรวมให้ออก แยกประเด็นปัญหาย่อย โยงปัญหาต่อหลายประเด็น (ระบบคิด) สร้างระบบความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผล ให้ได้ภาพใหญ่ การคิดที่ละเอียดลึกซึ้งอย่างมีกลไก ด้วยความคิดเชิงระบบที่เห็นความสัมพันธ์กันทั้งหมด และสุดท้ายคือ การคิดถอยหลังจากปัญหา สู่ ปลายทางความรู้

ปัญหาสังคม โจทย์ชุมชน โจทย์วิจัย สู่การพัฒนากรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยอาศัยสายสัมพันธ์เครือข่ายที่เกิดจากการทำวิจัยร่วมกับบริษัทในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก และผู้นำชุมชนบริเวณใกล้เคียงด้วยการเชิญผู้เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูล เพื่อฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาของสังคมที่เกิดขึ้นจริง ด้วยการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น สืบค้นรักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

เวทีเสวนา การเรียนรู้จากสภาพชีวิตจริง

ด้วยการนำผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเป็นการก่อรูปสู่โครงร่างการวิจัยในวิชาที่เรียน โดยวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2559 บริษัท ฮอนด้า ประเทศไทย จำกัด ได้จัดโครงการความรับผิดชอบต่อสังคม ด้วยการปลูกป่าชายเลนและทำเขื่อนไม้ไผ่ร่วมกับบริษัทพันธมิตรที่เป็นคู่ค้าและมีพื้นที่ตั้งของโรงงานอยู่ในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก ที่มีบริเวณการตั้งใกล้เคียงกัน เป็นบริษัทเพื่อนบ้าน และผู้บริหารฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ ที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน เป็นเครือข่ายการทำงานเพื่อสังคมร่วมกันระหว่างบริษัท ผู้วิจัยจึงคัดเลือกตัวแทนนิสิตรหัส 56 ชั้นปีที่ 3 ภาคการศึกษาที่ 2/58 สาขาการจัดการธุรกิจและสารสนเทศ คณะการจัดการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยบูรพา จาก 2

ห้อง ห้องละ 2 คนเพื่อเป็นตัวแทนลงพื้นที่และนำมาเล่าสู่กันฟังในชั้นเรียน เพื่อค้นหาโจทย์วิจัยสำหรับการเรียนอย่างมีส่วนร่วม หลังจากนั้น ในวันศุกร์ที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559 ผู้สอนได้จัดทำโครงการ พัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชน ด้วยการเรียนเชิญตัวแทนจากภาคอุตสาหกรรมในนิคมอมตะนคร คือ บริษัท ฮอนด้า และบริษัท อาซาฮิเทค พร้อมกับผู้ใหญ่บ้านและปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อให้นิสิตได้มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลได้มากที่สุด ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เสวนา นอกจากนี้ ผู้สอนได้นำการเรียนแบบผสมผสาน (Blended Learning) ระหว่างการเรียนในห้องเรียนกับการเรียนจากเทคโนโลยีนอกห้องเรียน โดยนิสิตที่มีหน้าที่บันทึกเทปได้จัดทำเป็นคลิปวิดีโอเชื่อมต่อ เพื่อให้นิสิตสามารถกำหนดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองด้วยการเข้าไปเรียนรู้เพิ่มเติมได้ตลอดเวลา(อนุสร หงษ์ขุนทด และไพฑูรย์ ศรีฟ้า, 2558) ที่ [www.youtube \(https://www.youtube.com/watch?v=WD8_qeP5Az6E&feature=youtube_gdata_player\)](https://www.youtube.com/watch?v=WD8_qeP5Az6E&feature=youtube_gdata_player)

โจทย์วิจัย ผู้สอนและผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ควรได้เรียนรู้อะไร

คำถามการวิจัย ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ควรมีแนวทางการเรียนรู้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนากลยุทธ์การเรียนรู้วิชาการแบบวิถีวิจัยธุรกิจ ด้วยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ขอบเขตการวิจัย

ด้านเนื้อหา แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) แนวคิดการจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management) แนวคิดฐานทรัพยากร (Resource Based View) แนวคิดการวางแผน (Planning) ด้านประชากร นิสิตคณะการจัดการและการท่องเที่ยว ด้านพื้นที่ คณะการจัดการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยบูรพา ชุมชนบ้านปากคลอง หมู่ 6 อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี นิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร จังหวัดชลบุรี ด้านระยะเวลา เก็บข้อมูลระหว่างเดือน มกราคม – เมษายน พ.ศ. 2559

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ได้ ระบบ กลไก กระบวนการ (กิจกรรม) เรียนรู้ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

วิธีดำเนินการวิจัย

แบบแผนการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม วิจัยเชิงคุณภาพ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) นิสิตคณะกรรมการจัดการและการท่องเที่ยว สาขาการจัดการชั้นปีที่ 3 ภาคการศึกษาที่ 2/2558 ภาคปกติจำนวน 53 คน และภาคพิเศษ จำนวน 40 คน รวมเป็น 93 คน 2) ตัวแทนจากชุมชนบ้านปากคลองหมี 6 ซึ่งกำลังประสบปัญหาด้านการหาเลี้ยงชีพ 3) ตัวแทนจากภาคอุตสาหกรรม

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม จากบรรยากาศการเรียนรู้ การจัดการเสวนา การระดมสมอง รายงานโครงการวิจัย รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ตรรกะ จาก การสังเกต ระหว่างเรียน ผลการสอบ รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ การทำงานเป็นทีม ความเข้าใจจากการนำเสนอ

ผลการวิจัย

ผลลัพธ์ที่ได้จากการเรียนรู้เพื่อตอบวัตถุประสงค์ คือ กลยุทธ์หรือกลวิธีการเรียนรู้ด้วยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยนำเสนอเป็น โมเดลระบบการเรียนรู้วิชาวาระเบียบวิธีวิจัยธุรกิจด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (ภาพ 1) ซึ่งเริ่มต้นจากผู้สอนต้องสร้างคำถามการเรียนรู้ก่อนว่าต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อะไร อย่างไร เป้าหมายเพื่อฝึกทักษะด้านใด จากนั้น กำหนด ระบบ หรือขั้นตอนการปฏิบัติงาน ซึ่งผู้สอนหรือผู้วิจัยในครั้งนี้ (เป็นบุคคลเดียวกัน) เชื่อว่า การเรียนรู้

จากการปฏิบัติจะทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้ง่ายกว่าอ่านตำราเพียงอย่างเดียว ระบบที่ผู้สอนนำมาเป็นแนวทาง คือ เริ่มจาก ปฏิบัติด้วยการ ดู คิด และทำ แล้วจึงนำมาสู่ขั้นต่อมา คือ ปฏิบัติ การสร้างความเข้าใจในตนเอง ด้วยการให้ผลสะท้อนคิด (reflection) กลับออกมาจากความเข้าใจอย่างแตกฉาน หรือที่เรียกว่า รู้แจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ขั้นตอนสุดท้ายคือ ปฏิบัติ สามารถอธิบายได้ สรุปความรู้ของตนเองได้เป็นองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ระเบียบผ่านรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ซึ่งมีการนำเสนอภาพรวมงานวิจัยในบทที่ 5 และข้อสรุปปลายภาค คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 18 เรื่องซึ่งเป็นผลงานของผู้เรียนทั้งหมด ให้ทุกคนศึกษา แล้วคิดออกมาเป็นโครงร่างการวิจัยใหม่อีกหนึ่งเรื่อง เพื่อทดสอบความเข้าใจทั้งหมด โดยผลการเรียนรู้ทั้งหลายผู้เรียนได้ผ่าน กลไก (หรือสิ่งที่ทำให้ระบบมีการขับเคลื่อน โดยจัดสรรทรัพยากร เพื่อให้ กลไกทำงานสู่เป้าหมาย) ประกอบด้วย ผู้เรียน ผู้สอน วิธีการ เป้าหมาย อย่างเหมาะสมเริ่มจาก เรียนรู้จากสภาพชีวิตจริง ลงมือปฏิบัติด้วยการเรียนแบบ PBR (Project based learning) มีจุดมุ่งหมายร่วมกันซึ่งเป็นข้อตกลงก่อนเรียนว่า ต้องการให้รายงานการวิจัยแค่ตรวจให้คะแนน หรือนำไปสู่ชุมชนใช้ประโยชน์จริง

ส่วนผู้สอนก็ปฏิบัติตามความต้องการของผู้เรียน คอยเป็นผู้ชี้แนะ อำนวยความสะดวก ออกแบบการเรียนรู้ กลไกนี้ทำงานอย่างเป็นพลวัตร ผู้สอนจะประเมินวิธีการ กระบวนการสอน และปรับปรุงอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา รุนสุรน เพื่อสร้างผู้เรียนให้เป็นส่วนหนึ่งของโลก มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ด้วยการออกแบบกิจกรรม หรือ กระบวนการ (ที่ส่งผลต่อระบบ) ตั้งแต่การลงพื้นที่ชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรม การจัดเสวนา การระดมสมอง การฝึกให้เขียนภาพเชื่อมโยงระหว่างปัญหา สาเหตุ แนวทางแก้ไข สู่กรอบแนวคิดการวิจัย อย่างเป็นพลวัตรเช่นเดียวกัน ต่อเนื่อง ปรับแก้ ปรับปรุง ปรับแก้ จนกระทั่งหมดเวลาการศึกษา จึงต้องสรุปหยุดด้วยเงื่อนไข

อย่างไรก็ตาม การเรียนวิชาวาระเบียบวิธีวิจัยในระดับอุดมศึกษาด้วยหน่วยกิต 3 หน่วยกิต ระยะเวลา 4 เดือนนั้น ยากมากที่ผู้เรียนจะสามารถส่งรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ได้ทัน มักต้องเฝ้าไปอีกประมาณ 2 เดือน เพื่อปรับแก้จนให้สมบูรณ์ที่สุดก่อนส่งมอบสู่ชุมชน

อภิปรายผล

สิ่งที่ผู้สอนและผู้เรียนต่างเรียนรู้ร่วมกัน สอดคล้องตาม วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ 21 (วิจารณ์ พานิช, 2555) ด้วยทักษะการพัฒนาสมอง 5 ด้าน ซึ่งผู้สอนต้อง ออกแบบและจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียน จะใช้วิธีการสอนด้วยการบรรยายไม่สามารถเรียนรู้ได้สมบูรณ์ ซึ่งทักษะนี้ โฮวาร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) กล่าวว่าคือพลังสมอง หรือจิต 5 แบบที่คนในอนาคตต้องมี เป็นพลังเชิงทฤษฎี หรือ cognitive mind ประกอบด้วย สมองด้านวิชาและวินัย (disciplined mind) สมองด้านสังเคราะห์ (synthesizing mind) และสมองด้านสร้างสรรค์ (creative mind) ส่วนอีก 2 ด้านเป็นพลังสมองด้านมนุษย์สัมพันธ์ ประกอบด้วย สมองด้านเคารพให้เกียรติ (respectful mind) และสมองด้านจริยธรรม (ethical mind) ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้อง ครบทั้ง 5 ด้าน (ภาพ 1)

ด้านสร้างสรรค์ ผ่านการเรียนรู้จากเวทีเสวนา และการลงพื้นที่ เพื่อฝึกวิเคราะห์ปัญหาที่ซับซ้อน ฝึกตีความ โจทย์หาทางออกให้หลากหลาย

ด้านเคารพให้เกียรติ กับบุคคลที่มาจากต่างที่ไม่เคยพบปะ ผู้เรียนได้ฝึกการเคารพให้เกียรติแก่บุคคลเหล่านั้น หาวิธีสานสัมพันธ์ภาพ สร้างมิตรไมตรีที่ดีต่อกัน ด้วยเป้าหมายและเจตนาอันแน่วแน่ คือ การคิดถึงประโยชน์ส่วนรวม

ด้านสังเคราะห์ เกิดการรวบรวมวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การกลั่นกรองแนวคิด ทฤษฎีเพื่อตอบโจทย์ แก้ปัญหา หาสาเหตุ การจัดระบบความคิดอย่างองค์รวม และสามารถนำเสนอสิ่งใหม่ คือกรอบแนวคิดการวิจัย และสามารถวาดภาพเพื่ออธิบายความต่อเนื่องสอดคล้อง จนเกิดการแก้ปัญหาได้อย่างครบวงจร ส่วน

ด้านวิชาและวินัย ได้ฝึกตนให้เป็นผู้มีวินัย บังคับตนเองเข้าหอสุดเพื่อสืบค้น ได้ความรู้ ได้สาระจากวิชา เพื่อให้สามารถทำงานเดี่ยวได้ในวิชาสหกิจศึกษา ซึ่งต้องไปทำงานกับสถานประกอบการจริง และคิดประเด็นโจทย์จากสถานการณ์จริง และหน่วยงานสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

ด้านจริยธรรม ได้รู้จักประเมินผลกระทบที่มีต่อสังคมร่วมกัน ได้สร้างคุณประโยชน์ต่อส่วนรวม ถือเป็นความภาคภูมิใจ

คำถามเพื่อเรียนรู้	ระบบ/ขั้นตอน	กลไก	กระบวนการ/กิจกรรม	ผลวิเคราะห์/ผลลัพธ์	อภิปรายผล/สิ่งที่ได้เรียนรู้	ข้อเสนอแนะ/สิ่งที่ต้องปรับปรุง
คำถาม: วิธีการฝึกสมองเพื่อคิด โจทย์วิจัยอย่างไร เป้าหมาย: ทักษะการเรียนรู้ เพื่อฝึกผู้เรียนให้ลดความเห็นแก่ตัว ไม่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง	ปฏิบัติ: (look think act) ทำ	1 ผู้เรียน: เรียนรู้จากสภาพจริง ชีวิตจริง โกล่เคียงชีวิตจริง 2 วิธีการ: ลงมือปฏิบัติ PBL 3 เป้าหมาย: สำนึกต่อส่วนรวม	1. ลงพื้นที่ 2. จัดเวทีเสวนา 3. ตั้งคำถาม แลกเปลี่ยน เรียนรู้ ถกประเด็น แยกแยะ สรุปประเด็น	รอบแรก: 1. ลงพื้นที่ดูงาน 2. มองปัญหาหาคำ 3. โจทย์วิจัย รอบสอง: ร่างกรอบแนวคิดการวิจัย รอบสาม: โครงร่างการวิจัย	สร้างสรรค์ (creative mind) 1. ได้รับข้อมูลจริง 2. เห็นปัญหาซับซ้อน 3. แยกแยะปัญหาได้ 4. ฝึกคิด แก้ปัญหา ตีความโจทย์ หาทางออกหลากหลาย เคารพให้เกียรติ (respectful mind) 1. ให้เกียรติคนที่แตกต่าง 2. มีปฏิสัมพันธ์ สามารถคุยกับผู้อื่น 3. คิดถึงส่วนรวม	ฉันทะ: มีใจรักในสิ่งที่ทำ วิริยะ: มุ่งมั่น พยายาม 1. ควรหมั่นทบทวนเข้าใจเนื้อหา วิชาด้วยตนเองเพิ่มเติม 2. ควรฝึกจับประเด็นปัญหา สาเหตุ แนวคิด
คำถาม: วิธีการพัฒนาสมองผู้เรียน ให้คิดใคร่ครวญจนเกิดผลสะท้อนอย่างไร เป้าหมาย: พัฒนาปัญญา เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจ รู้แจ้งแทงตลอด ด้วยปัญญา	ปฏิบัต: เข้าใจ ผลสะท้อน (reflection)	1 ทริทียากร: ผู้สอน: โค้ช ชีเนน 2 ผู้สอน: ออกแบบการเรียนรู้ 3 ผู้สอน: อำนวยความสะดวก	ระดมสมอง ทำงานเป็นทีม ทบทวน ปรับแก้ ใคร่ครวญ หาข้อสรุป	รอบแรก: เขียนผังภาพรวมงานวิจัยได้ รอบสอง: ปรับ กรอบแนวคิดการวิจัย รอบสาม: เขียน รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์	สังเคราะห์ (synthesizing mind) รวบรวม วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง กลั่นกรอง แนวคิดที่ตอบโจทย์ จัดระบบ มององค์รวม นำเสนอใหม่ แผนภาพรวมเริ่มต้นจนสิ้นสุด	จิตตะ: จดจ่อ รับผิดชอบ 1. ผู้เรียนต้องจดจ่อสิ่งที่ทำ 2. ทำต่อเนื่อง 3. ทำจนแล้วเสร็จ 4. รู้จักแบ่งเวลา 5. รู้จักลำดับงาน
คำถาม: ทำอย่างไรให้ผู้เรียนค้นคว้าเอง พัฒนาตนเองได้ เป้าหมาย: พัฒนาการดำรงชีวิต ผู้เรียนค้นพบวิธีสร้างวินัย ให้ตนเอง	ปรัยัติ: อธิบายได้	1 วิธีการ: ทำเป็นพลวัตร 2 วิธีการ: ประเมินกระบวนการ ปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง 3 เป้าหมาย: ตระหนัก ถึง ความเป็นพลเมืองโลก	นำเสนอ โครงร่างการวิจัย อธิบาย เหตุผลผลแต่ละขั้น ของการวิจัย ใช้ตรรกะ เข้าใจ อธิบาย ภูมิปัญญากับวิชาการ	รอบแรก: สามารถอธิบาย สาเหตุของปัญหาได้ รอบสอง: สามารถเลือกใช้ แนวคิดทฤษฎีที่แก้สาเหตุของ ปัญหาได้ รอบสาม: อธิบายเชื่อมโยง งานวิจัยได้	วิชาและวินัย (disciplined mind) เป็นผู้มีระเบียบวินัย บังคับตนเองให้ เรียนรู้ ได้ความรู้ ได้สาระ วิชานี้ได้ จริยธรรม (ethical mind) 1. รู้จักประเมินผลกระทบที่มีต่อสังคม 2. ยอมรับคุณประโยชน์ให้สังคม	วิมังสา: ทบทวน สิ่งที่ทำ 1. รู้จักสรุปความคิดรวบยอด 2. รู้ เข้าใจ ใส่ใจ คุณธรรม จริยธรรมการวิจัยอย่าง เชิงรวม 3. สร้างนิสัยมองปัญหา รอบด้าน ด้วยโยนิโสมนสิการ

ภาพที่ 1 โมเดลระบบการเรียนรู้วิชาวาระเบียบวิธีวิจัยธุรกิจด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ที่ได้ทำงานร่วมกันระหว่างผู้สอน ผู้เรียน ชาวบ้าน และหน่วยงาน
อุตสาหกรรม ที่ต่างฝ่ายต่าง ให้ต่างฝ่าย ต่าง รับ อย่างมีมิตรไมตรี
ข้อเสนอแนะ หรือสิ่งที่ต้องปรับปรุงในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น
1. ระดับบุคคล คือ การสร้างความเพียร ทั้งผู้สอนและผู้เรียน
ต้องมีให้มาก และต้องเป็นความเพียรอยู่เป็นฐานของอิทธิบาทสี่
คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา อย่างไม่รู้เหน็ดเหนื่อย ผู้เรียนเห็น
ประโยชน์ของชีวิต มีความสุขที่เกิดจากการได้ร่วมรับผิดชอบ
ต่อสังคมในฐานะพลเมืองของโลก 2. ระดับหน่วยงาน สาขา
คณะ ควรให้ความสำคัญกับรายวิชา จำนวนชั่วโมงในการเรียน
รู้ หน่วยกิตที่เหมาะสม และระยะเวลาการเสร็จสิ้นรายวิชา ซึ่ง
ไม่เหมือนกันทุกรายวิชา อยู่ที่ว่าออกแบบวิธีการสอนเช่นไร
อย่างไร เป็นสำคัญ 3. ระดับหลักสูตร ควรกำหนดให้รายวิชา
ที่มีการออกแบบลักษณะนี้ มีหน่วยกิต มากกว่า 3 หน่วยกิต
เนื่องจากต้องใช้เวลาในการพัฒนาทั้งผู้สอนและผู้เรียน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณนิสิต ชุมชนบ้านปากคลอง 6 ตัวแทน
อุตสาหกรรม และทุนอุดหนุนการวิจัย คณะการจัดการและ
การท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยบูรพา

เอกสารอ้างอิง

- วิจารณ์ พานิช. 2555. **วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษ
ที่ 21**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์
- วิจารณ์ พานิช. 2556. **อุดมศึกษาอังกฤษ : สะท้อนความคิด
จากการดูงาน**. กรุงเทพฯ. สถาบันคลังสมองของชาติ.
- ปิยะวัติ บุญ-หลง, สุธารัตน์ คำปลิว, สุธีระ ประเสริฐสรรพ และ
คนอื่นๆ. 2558. หลักสูตร นักวิชาการเพื่อสังคม รุ่น 2
ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลงานวิชาการ
เพื่อสังคม การเขียนบทความและการเผยแพร่ผลงาน
วิชาการเพื่อสังคมลักษณะอื่น. เอกสารประกอบคำ
บรรยาย สถาบันคลังสมอง. 26-30 มกราคม 2558 ณ
โรงแรมปทุมวันปริ้นเซิล กรุงเทพฯ.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2555. **ระเบียบวิธีการวิจัยทาง
สังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สามลดา.

- สุธีระ ประเสริฐสรรพ . 2555. **โครงการฐานวิจัย : กระบวนการ
เรียนรู้ใหม่ของการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- อนุสร หงษ์ขุนทด และไพฑูรย์ ศรีฟ้า. 2558. “รูปแบบการจัด
สภาพแวดล้อมการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน
สำหรับการเรียนดนตรี”. **วารสารศรีปทุมปริทัศน์
ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 15 (2),
119-129.
- เพชรรัตน์ วิริยะสืบพงศ์. 2558. **โครงการฐานวิจัย : กระบวนการ
เรียนรู้ใหม่ของการศึกษาไทย Research-Based
Project : New Learning Process of Thai Education.
บทพินิจหนังสือ. วารสารการจัดการธุรกิจมหาวิทยาลัย
บูรพา**, 4 (1), 88-89.
- เพชรรัตน์ วิริยะสืบพงศ์. 2556. **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง:
ความเป็นมาและความหมาย Sufficiency Economy
Philosophy: Historical Background and
Interpretation. บทพินิจหนังสือ. วารสารการจัดการ
ธุรกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา**, 2 (2), 80-81.
- เพชรรัตน์ วิริยะสืบพงศ์. 2559. **การเขียนบทความวิจัย การวิจัย
เพื่อสังคม. วารสารปัญญาภิวัฒน์**, 8 (1), 263-274.
- Auesriwong, A. Nilnoppakun, W. Parawech. 2015.
“Integrative Participatory Community-based
Ecotourism at Sangkhom District, Nong Khai
Province, Thailand. Original Research Article
Procedia.” **Economics and Finance**, 23, 778-782.
- Jukka Tikkanen, Teppo Hujala, Mikko Kurttila. 2016.
“Potentials of collaborative decision support
methodologies to enhance reconciliation of
competing forest uses—An action research
on Regional Forest Programme in Finland.
Original Research Article.” **Land Use Policy**,
55, 61-72.
- K.L. Blackstock, G.J. Kelly, B.L. Horsey. 2007.
“Developing and applying a framework to
evaluate participatory research for sustainability.”
Ecological Economics, 60 (4), 726-742.

Martin L. Katoppo, Iwan Sudradjat. 2015. “Combining Participatory Action Research (PAR) and Design Thinking (DT) as an Alternative Research Method in Architecture.” **Social and Behavioral Sciences**, 184, 118-125.

Morten H. Abrahamsen, Stephan C. Henneberg, Lars Huemer, Peter Naudé. 2016. “Network picturing: An action research study of strategizing in business networks.” *Industrial Marketing Management*, In Press, Corrected Proof, Available online 18 February 2016.

ดร.เพชรรัตน์ วิริยะสีบพงศ์

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (บริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยรามคำแหง ระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารธุรกิจ) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และระดับปริญญาตรี หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต (โฆษณา) มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำ สาขาการจัดการธุรกิจและสารสนเทศ คณะการจัดการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยบูรพา